
doi: <https://doi.org/10.15407/knit2018.04.065>

УДК 629.76(092)

І. Ф. Чайка

м. Лютецька, Полтавської обл., Україна

ОЛЕКСАНДР ЗАСЯДЬКО: МІСЯЧНИЙ СЛІД УКРАЇНСЬКИХ КОЗАЦЬКИХ РАКЕТ

До 240-річчя від дня народження

У статті подано коротку біографію видатного конструктора бойових ракет, генерала артилерії Олександра Засядька (народився 20 листопада 1779 р. у м. Лютецька Полтавської обл., помер 8 червня 1837 р. у м. Харків), якого по праву можна вважати засновником української сучасної ракетної зброї. Основну увагу приділено історії винаходів бойових порохових ракет (запалювальних та фугасних) та створенню пускових установок для запуску нової зброї. Згадуються праці, як наукові, так і популярні, присвячені його життю та діяльності, та обговорюються можливі державні заходи зі святкування 240-річчя від дня народження О. Д. Засядька, зокрема проведення міжнародної конференції на його батьківщині у Полтаві. Іменем О. Д. Засядька названо кратер на зворотному боці Місяця (кратер Zasyadko).

Ключові слова: бойові ракети, видатні конструктори — Олександр Засядько.

Його ім'я викарбуване на карті Місяця. Звичайне українське прізвище Засядько — поруч з іменами таких світових світил науки, як Коперник, Галілей, Ньютон, Ейнштейн... За які заслуги так високо до самісіньких небес піднесла його світова наукова спільнота? І чому ж тоді на Землі не звели йому бодай найскромнішого пам'ятника?

Олександр Дмитрович Засядько народився 7(20) листопада 1779 року у містечку Лютецька Галицького повіту на Полтавщині в сім'ї головного гармаша Запорізької Січі — Дмитра Даниловича Засядька, який очолював артилерію Січі за Петра Калнишевського, з яким родичався (був його хрещеником). Його прадіди були козаками: прапрадід Яків Засядько 1659 р. став лубенським

полковником, дід Данило і прадід Лук'ян були лютецькими сотниками. Після розгрому Січі Дмитро Засядько отримав дворянський чин, і з дозволу цариці у серпні 1790 р. відправив двох своїх синів до інженерного кадетського корпусу у Петербург.

Таким чином, юний Олександр Засядько у вісімнадцять років по закінченню навчання в Артилерійському й інженерному шляхетському корпусі став офіцером.

Доля розпорядилася так, що наступні п'ятнадцять років йому довелося не полишати поля бою. Він брав участь у італійському і швейцарському походах О. Суворова. Двадцятирічним юнаком Засядько був серед восьмисот артилеристів експедиційного корпусу, який поспішав через Альпи рятувати царів. Не раз Олександрові доводилося брати участь у рукопашних боях, тричі під

© І. Ф. ЧАЙКА, 2018

Рис. 1. Олександр Дмитрович Засядько (1779—1838) — видатний конструктор ракетної зброї

ним убивало коня, двічі кулі пробивали ківер. За ці п'ятнадцять бойових літ йому двічі довелося воювати з французами і турками в Італії, Швейцарії, на Балканах і в Адріатичному морі. Служив під командуванням М. Кутузова. Війну з Наполеоном командиром артилерійської бригади Олександр Засядько пройшов від Москви до Парижа і Лейпцига. Шпага за хоробрість, чин полковника, шість бойових орденів і слава хороброго воїна — такий підсумок його бойового шляху в тридцять п'ять років (рис. 1), на які припали участь у італійському поході О. Суворова в 1799 р., російсько-турецька війна 1806—1812 рр., російсько-французька війна 1812 р., війни і заграничні походи російської армії 1813—1814 рр. [3].

Ще у період бойових походів О. Д. Засядька все більше непокоїли думки про необхідність модернізації артилерії. Остаточоно укріпився у цих думках він тоді, коли з'явилася можливість перепочити після війни і краще осмислити бойовий досвід, успіхи і поразки. Саме вони навели його на ідею створення ракетної зброї. «Я воїн, і всі мої думки спрямовані на прославлення нашої зброї. Якби у нас була ракетна зброя раніше, хто знає, чи посмів би Бонапарт ступити на нашу землю. А якщо ж і почав своє варварське нашестя, то, можливо, його зупинили б раніше. І тоді сиділо б з нами багато сміливців, полеглих на полі бою» — говорив Засядько. Подавши у відставку, Олександр Дмитрович повернувся у

рідну Лютеньку, щоб зайнятися дослідями у пошуках нової зброї, хоча мав можливість продовжити службу.

У 1815 році, щоб мати кошти на прожиток і дослідницьку роботу, продав батьківський маєток під Одесою, а вдома у Лютецьці спорудив кузню й лабораторію та запросив до себе спеціалістів. Працюючи над винаходом по двадцять годин на добу, Засядько не жалів себе. І наполеглива праця згодом увінчалася успіхом: неподалік містечка Лютенька злетіла вгору вогняна ракета, а потім ще і ще. Недоброзичливці нарікали, що якийсь дивакуватий офіцер заповзвся «спалити губернію», але той не звертав на них уваги. До нашого часу передалися спогади, що тодішні мешканці звернулися до керівника Гадяцького повіту, що «цей офіцер якимось трубками цілить у копиці сіна, а ті безперервно горять». Той запитав: «А у чій копиці сіна він цілить?». «У своїй», — кажуть. «То хай палить», — була відповідь...» Засядько наполегливо шукав ефективну рецептуру пороху, визначав оптимальну товщину стінок снаряда, навчався точно запускати ракети в ціль. Так два століття тому на просторах піщаних вигонів від Лютеньки до Великих Сорочинців народжувалася теорія ракетної тяги — галузь науки, якої ще не знала наша країна, як і вперше створених та випробуваних керованих бойових ракет.

У 1817 році Олександр Засядько сконструював кілька типів бойових порохових ракет, запалювальних та гранатних (фугасних). Вони були різних калібрів, перші їхні зразки під Лютеньою пролітали відстань до 2300 м.

Великим успіхом винахідника стало створення пускових установок для запуску нової зброї. Це були легкі «триноги-козли», які міг переносити вільно на своїх плечах один солдат. А згодом ним були сконструйовані пускові установки залпового вогню, які зі спеціальної триноги могли одночасно чи поодиноці запускати шість ракет. Це був прообраз майбутніх «Катюш» і «Градів» — реактивних систем залпового вогню. Окрім запалювальних і гранатних ракет винахідник сконструював ще й сигнальні ракети, які під час запуску вночі можна було розглядати на відстані до 40 верст. Перші зразки бойових ракет були здатні досить точно влучати у мішені, що

знаходилися на відстані до чотирьох кілометрів. Згодом О. Д. Засядько знаходить і пристрій для наведення цієї зброї (рис. 2). Підсумки своїх дворічних експериментів (1816—1817 рр.) в Лютецьці вчений виклав у праці «Про справу ракет запалювальних і фугасних», яку написав 1817 року. Вона стала першим посібником із виготовлення та бойового застосування ракетної зброї для тогочасного війська.

Так, 200 років тому (1815—1818) поблизу полтавського містечка Лютецька розпочався відлік історії українського ракетобудування, і його основоположником став козацький нащадок, видатний конструктор О. Д. Засядько.

Вболіваючи за долю свого дітища, аби його винахід був запроваджений у виробництво, Засядько пише рапорт до царя з описом своєї зброї, не вимагаючи за це винагороди. Кажуть, що імператор, дізнавшись про таку подію, вигукнув: «Слава Богу! Є ще офіцери, які служать ради честі!». Навесні 1818 року Олександр Засядько з великим обозом вирушає з Лютецьки до Санкт-Петербурга. Під час показових випробувань в артилерійському полігоні біля Петербургу кращі зразки ракет Засядька пролетіли на відстань 2888 сажнів (понад 6 км). Ніде в світі такої зброї у той час не існувало (тогочасні англійські ракети Конгрива пролітали відстань до 2700 м).

Згодом винахід ракетника високо оцінили та присвоїли йому звання генерал-майора. Імпера-

торським наказом призначили очолити новостворене вище артилерійське училище, Петербурзький арсенал, піротехнічну лабораторію й Охтинський пороховий завод. Знання Засядька з фізики, хімії, механіки і математики були ґрунтовними, підкріплювала їх величезна бойова практика, а невтомність і цілеспрямованість допомагали успішно виконувати організаційні справи і вдосконалювати винаходи своєї зброї. Стрімкий політ пошуків на початку XIX століття привів Засядька до ідеї польоту на Місяць, зокрема на ракеті. Він підрахував, скільки пороху потрібно для цього, і зрозумів, що надто слабе це паливо для такого польоту. Винахідник наполегливо вів пошуки потужнішого палива, і вони привели його до досліджень нафтопродуктів, але вивчити їх не встиг.

У 1826 році Засядька призначають начальником штабу російської артилерії. Це була пора, коли у повітрі знову запахло порохом: назривала нова війна з турками. Він спішно налагоджує серійне виробництво ракетної зброї: за його планами щороку мали випускатися шість тисяч ракет. Це були такі складні пристрої, що виготовляти їх на одному заводі було неможливо, тому замовлення розподілялись по всій імперії. Сировину й деталі виготовляли окремі державні та приватні заводи. Остаточне ж складання виконували на спеціальному ракетному підприємстві.

Вже на початку 1828 року Засядько підписує наказ про створення у військах постійної ракет-

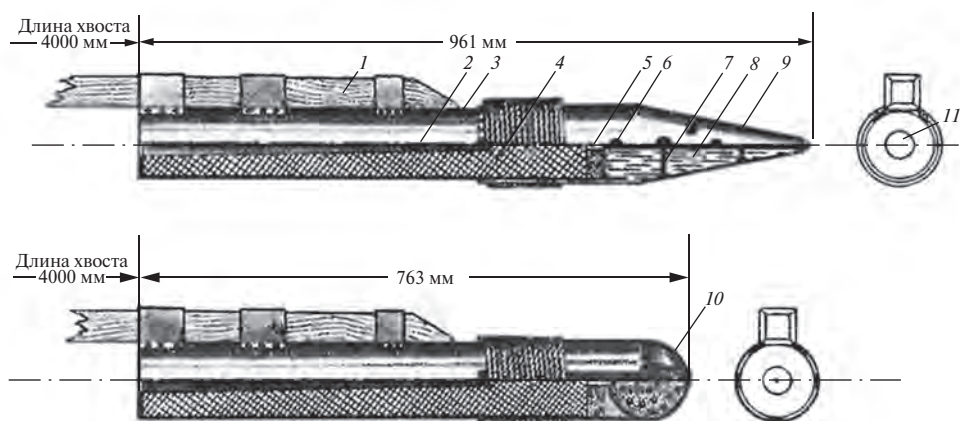

Рис. 2. Схематичне зображення бойових ракет О. Д. Засядька. Фото зі статті Н. Кочерги «Козацький нащадок О. Д. Засядько як засновник ракетного роду військ у Російській імперії (перша половина XIX століття)» (веб-сайт Б. Тристанова «Історія Полтави»)

Рис. 3. Поштова марка, присвячена Олександру Дмитровичу Засядьку (2003 р.)

ної роти, оснащеної шеститрубними станками для запуску ракет. Рота складалася з 23 осіб командирів і понад 300 рядових ракетників. На облогу фортеці Браїлов з початку війни рота взяла більше трьох тисяч ракет. Перед самим штурмом Засядько за тиждень особисто навчив ще 23 роти ракетників. Вони у день штурму по фортеці на світанку здійснили перший залп фугасними, а другий — запалювальними ракетами, сіючи панику серед ворогів. За чотири дні гарнізон Браїлова капітулював. Тепер для російської армії відкривався шлях через Дунай, а тут біля українського міста на Поділлі могутня зброя Засядька пройшла перше бойове хрещення. Потім його ракетні роти долали опір фортець Варни, Сілістрії, Ахалциха, Шумли та інших рубежів. З боку моря ракетами Засядька турецькі гарнізони вражали Дунайська та Чорноморська флотилії, навіть у горах Кавказу злітала його нездоланна зброя у війні з турками. Ракети всюди наближали перемогу у російсько-турецькій війні 1828—1829 рр.

Після війни стан здоров'я генерал-лейтенанта Засядька різко погіршився, і Олександр Дмитрович подав у відставку. Він знову повернувся в Україну і останні роки проживав у Харкові, але і тут неспокійний розум винахідника прагнув нових відкриттів. Аби налагодити медичне обслуговування простого люду, він виношує ідею додаткової медичної освіти священників, щоб вони лікували і душу, і тіло людини. А ще генерал прагнув придумати таку машину, яка б проводила кораблі через Дніпровські пороги. Та під час поїздки на Хортицю його хвороба загострилася, і 27 травня 1838 р. серце винахідника зупинилося.

Поховали його, як і заповідав, у Курязькому монастирі під Харковом. На жаль, могила не вціліла до наших днів.

Через козацьке походження Засядька, якого він старався ніколи не приховувати, а навпаки — гордився ним, його ім'я у радянські часи згадувалося лише в енциклопедіях (наприклад [2]). В 1979 році у видавництві «Молодь» вийшла з друку російською мовою книга харківського робітника-ливарника Юрія Нікітіна (зараз — відомого російського письменника) під назвою «Шпага Олександра Засядька». Проте ідеологічний відділ ЦК Компартії України заборонив її продаж. Заборону було накладено тільки через те, що її літературний герой був сином головного гармаша Запорізької Січі. Автор книги був підданий гонінням і близько семи років не брав участі в літературному житті. І лише щасливий збіг обставин дозволив книзі пізніше, у 2007 р., побачити світ [6].

Після проголошення незалежності України крига забуття О. Д. Засядька почала скресати [1, 12, 13]. Спочатку у 2003 р. вийшли у світ поштовий конверт і марка (рис. 3), присвячені генерал-лейтенанту артилерії О. Д. Засядьку, а у 2004 р. на батьківщині Олександра Дмитровича з'явилася його меморіальна дошка. У Полтавському музеї авіації та космонавтики, заснованому у 1987 р. з ініціативи творця ракетних двигунів академіка В. П. Глушка, діє експозиція¹, де зібрано тематичні матеріали про життя і діяльність О. Д. Засядька [8, 9]. У 2003 р. в науково-енциклопедичному виданні «Імена України в космосі» була опублікована стаття В. С. Кислюка «Олександр Засядько» [4], присвячена конструктору перших вітчизняних ракетних установок, на честь якого названо один із кратерів на зворотному боці Місяця [14]. Пізніше з'явилися матеріали в засобах масової інформації [5, 7, 10, 11], а у 2006 р. на Симпозіумі Міжнародної академії астронавтики доповідалася праця, де висвітленовнесокпершопрохідцівракетно-космічної техніки О. Засядька (1779—1837), К. Константинова (1818—1871), М. Кибальчича (1853—1881), Ю. Кондратюка (О. Шаргея) (1897—1942), чий біографії пов'язані з Україною [15].

Кратер «Zasyadko» знаходиться у центрі 95-кілометрового кратера «Vabsock» біля північно-східного краю Моря Сміта (рис. 4), його діаметр —

¹ <http://pspace.pe.hu/ii-%D0%B7%D0%B0%D0%BB/>

10 км, селенографічні координати центра — 3.96° пн. ш., 94.19° сх. д., має метеоритне походження. Кратер знаходиться біля краю зворотного боку Місяця і завдяки лібрації його іноді видно з Землі. Назва кратера була затверджена Міжнародним астрономічним союзом у 1976 році [16]. Кратер практично не піддався руйнуванню, і має циркулярну чашеподібну форму з невеликою ділянкою плаского дна. Вал чітко окреслено, внутрішній схил валу гладкий. Висота валу над навколишньою місцевістю досягає 410 м, обсяг кратера становить приблизно 50 куб. км. На рис. 5 подано фотографії кратера «Zasyadko», виконані відповідно астронавтами з КК «Аполлон-16» (1972) та за допомогою КК «Аполлон-11» (1969).

Згідно з Постановою Верховної Ради України від 26 грудня 2008 р. вперше на державному рівні відзначили ювілей славетного ракетника. «20 листопада 2009 р. в Українському домі у м. Києві з ініціативи Національної спілки краєзнавців України, Національної академії наук України, Всеукраїнської організації «За Помісну Україну» та громадської організації «Славетні імена Полтавщини» відбулися урочистості з нагоди 230-річчя від дня народження Олександра Дмитровича Засядька — славетного українця, видатного інженера, винахідника, воєначальника, автора першої у світі порохової ракети. За дорученням президента НАН України Є. Б. Патона відкрив та вів урочистості академік-секретар відділення історії, філософії і права НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки ім. Вернадського НАН України, академік НАН України О. С. Онищенко. Він оголосив привітання учасникам ювілейного зібрання від Прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко. Розповіли про видатного українця та нинішню ситуацію у космічній галузі України голова Полтавської обласної державної адміністрації Валерій Асадчев; директор загальноосвітньої школи з села Лютенька Гадяцького району Полтавської області, де народився і проводив свої піротехнічні дослідження О. Д. Засядько, — Іван Чайка; голова Національної спілки краєзнавців України, академік НАН України, Герой України Петро Тронько; заступник генерального директора Національного космічного агентства України Еду-

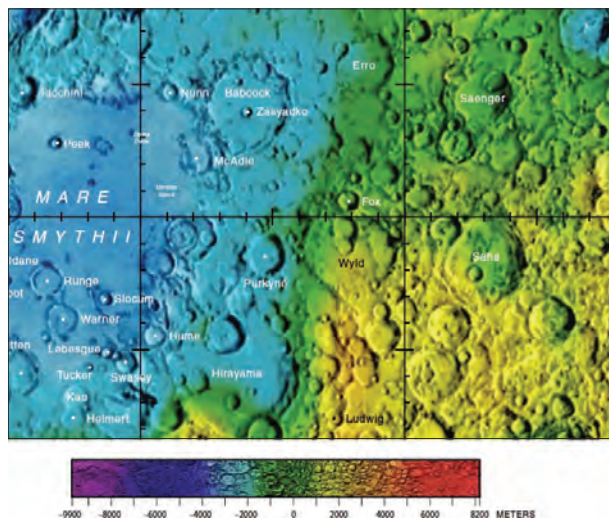

Рис. 4. Околиці кратера «Zasyadko» (фрагмент карти зворотного боку Місяця https://planetarynames.wr.usgs.gov/images/moon_np.pdf)

ард Кузнецов; командувач ракетних військ і артилерії — начальник Управління ракетних військ і артилерії Командування Сухопутних військ Збройних сил України, генерал-майор Андрій Колесніков; заслужений творець космічної техніки Російської Федерації, генерал-лейтенант, академік, учасник космічних програм на Міжнародному космодромі «Байконур», професор Московського державного технічного університету ім. М. Баумана, фундатор Полтавського земляцтва у Москві Анатолій Руденко; голова правління Українського фонду культури, академік НАН України, Герой України, почесний голова ГО «Полтавське земляцтво у м. Києві» Борис Олійник; директор Українського інституту національної пам'яті, академік НАН України Ігор Юхновський; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, академік НАН України Ярослав Яцків; директор Полтавського державного краєзнавчого музею Катерина Фесик та директор Житомирського музею космонавтики імені С. П. Корольова Ольга Копил. Голова громадської організації «Славетні імена Полтавщини» Валентина Асадчева представила учасникам Урочистостей книгу «Славетні імена Полтавщини. Олександр Засядько», видану напередодні ювілею Полтавським видавництвом «Оріяна». Для учасників зібрання був організо-

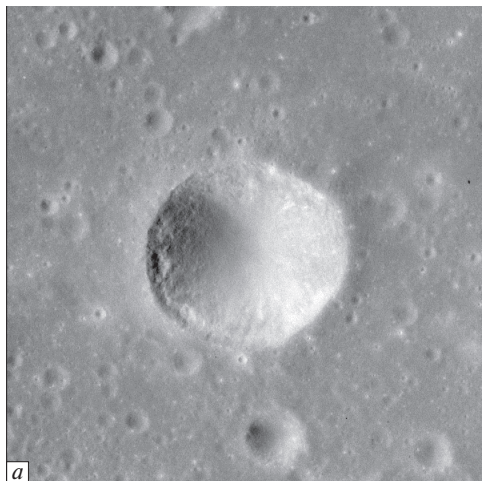
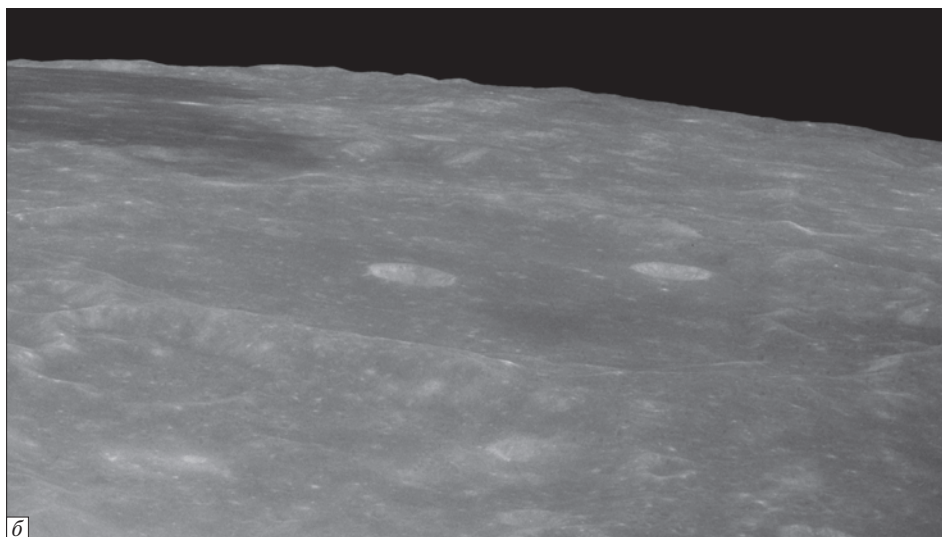

Рис. 5. Фото кратера «Zasyadko» на зворотному боці Місяця, отримані: *а* — астронавтами з КК «Аполлон-16» у 1972 р. (великий кратер у центрі; фрагмент оригінального знімка, повернений північчю догори, з корекцією рівнів яскравості і збільшенням контрастності, див. <http://www.lpi.usra.edu/resources/apollo/frame/?AS16-M-2731>); *б* — астронавтами з КК «Аполлон-11» у 1969 р. (кратер кратер у центрі (світлий колір), темна область ліворуч — Море Сміта (див. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Babcock_crater_AS11-41-6012.jpg?uselan))

ваний прем'єрний показ документального фільму режисера Полтавського обласного телебачення Володимира Дряпака «Павло Попович: життя земне і космічне». З великим інтересом вони також ознайомились з експозицією виставки «Україна космічна» із колекції проекту Петра Ющенка «Українці в світі» та фондів Полтавського державного краєзнавчого музею, яку провів працівник проекту Анатолій Кветной. Кожному учаснику заходу краєзнавці вручили каталог виставки, де представлено 59 портретів українців, пов'язаних з розвитком космічної галузі. Особливу піднесену ауру урочистостям з нагоди ювілею О. Засядька створив заслужений академічний симфонічний оркестр Національної радіокомпанії України, яким диригував його ке-

рівник, заслужений діяч мистецтв України уродженець Полтавщини Володимир Шейко» [Урочистості з нагоди 230-річчя від дня народження Олександра Засядька // Краєзнавство. — 2009. — № 3–4. — С. 290].

Нещодавно, готуючись до 240-ї річниці з дня народження О. Д. Засядька, батьківщину ракетного генерала відвідала поважна делегація Державного підприємства «Конструкторське бюро «Південне» імені М. К. Янгеля». Науковці підприємства були приємно вражені тим, як дбайливо оберігають пам'ять про свого видатного земляка у його рідному селі Лютенька. У шкільному краєзнавчому музеї зібрано достатньо матеріалів для створення сучасного музейного закладу, який міг би надавати послуги найвибагливішим ту-

ристам і делегаціям. Для музею О. Д. Засядька вже виділено приміщення старої школи, яке є архітектурною пам'яткою; зібрано картини, портрети, документальні матеріали, що розповідають про бойовий і творчий шлях винахідника, його козацьке коріння, матеріали про розвиток українського ракетобудування і його визначних діячів.

Гості з «КБ «Південне» ім. М. К. Янгеля» подарували для майбутнього музею макет сучасної ракети «Зеніт-3SL», книги, фотоматеріали про «Південмаш», ювілейні буклети видатних конструкторів М. К. Янгеля, В. Ф. Уткіна, С. М. Конюхова, картину «Місто Дніпро — космічна столиця України» та інші документи. В кінці зустрічі начальник інформаційного відділення, помічник Генерального конструктора В. Д. Ткаченко сказав: «До сьогодні Україна мала свою ракетно-космічну столицю — місто Дніпро, тепер ми переконалися, що вона має і батьківський дім». Цим батьківським домом О. Е. Кашанов, заступник Генерального директора «КБ «Південне», назвав Лютеньку — батьківщину О. Д. Засядька. Гості запевнили, що вони допоможуть методично наповнити майбутній музей конструктора перших вітчизняних ракет О. Д. Засядька, намалювали плани проведення в Лютенці міжнародної конференції з питань освоєння космосу в 2019 р. під час відзначення ювілейної дати винахідника. Науковці відзначили, що такий музейний заклад буде знаковим не тільки для туристичної галузі, аерокосмічної освіти і патріотичного виховання молоді, а й для піднесення іміджу України — однієї з провідних космічних держав світу.

О. Д. Засядько народився у краї, що його Леся Українка назвала «найукраїннішою Україною», як писала вона про гетьманську столицю і Гадяччину. Тут до сьогодні зберігаються звичаї та обряди язичницької і козацької культури. До наших днів у Лютенці на Трійцю відзначають свято Віхи, ставлять високі уквітчані жердини, що здіймаються до неба. «Що вища віха, то ближче до Бога» — у цьому символі свята земляків Засядька з давніх-давен відобразилося одвічне прагнення людини до Космосу. Лютенька — одне з найбільших і найдревніших сіл Полтавщини. Тут спочиває прах Івана Брюховецького — одного з українських гетьманів. У період української революції це містечко стало центром антибільшо-

вицького повстання на півночі Полтавщини, за що було спалене дотла червоними карателями. У 1932 р. на Лютеньку чекала нова розправа. Серед шести сіл України більшовицьким урядом Косіора її було занесено на республіканську чорну дошку, що привело до загибелі від голоду і репресій майже чотирьох тисяч жителів. Не випадково Герой України академік НАН України Ігор Юхновський у книзі «Славетні імена Полтавщини. Олександр Засядько» у 2009 році записав: «... ім'я видатного інженера-артилериста Засядька, як і імена інших видатних українців минулого, складають теперішню і майбутню славу України. Відомі в усьому світі, вони мають бути достойно пошановані перш за все на рідній землі. Пам'ять про них і їхні справи ми повинні дбайливо зберігати і передавати наступним поколінням. Достойні діяння теперішніх нащадків у свою чергу збагачуватимуть Україну». Тому є надія, що Верховна Рада України допоможе відзначити на високому державному рівні 240-річчя від дня народження засновника української сучасної ракетної зброї — генерала О. Д. Засядька — і сприятиме фінансовій підтримці в облаштуванні батьківського дому ракетно-космічної галузі, адже саме звідси 200 років тому почався відлік українського ракетобудування.

Автор висловлює подяку І. Б. Вавиловій за корисні зауваження та доповнення до цієї статті.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абліцов В.* Галактика «Україна». Українська діаспора: видатні постаті. — К.: КИТ, 2007. — 436 с.
2. *Засядько Александр Дмитриевич.* Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / Гл. ред. А. М. Прохоров, 3-е изд. — М.: Сов. энциклопедия, 1969—1978.
3. *Заторницький Н. М.* Засядько Александр Дмитриевич. Русский биографический словарь: в 25 томах. — СПб.—М., 1896—1918.
4. *Кислюк В. С.* Олександр Засядько // Імена України в космосі / Під ред. І. Б. Вавилової, В. П. Плачинди. — Львів: ВД «НАУТІЛУС», 2003; К.: Компанія «ВАІТЕ», 2001, 2003; К.: ВД «Академперіодика», 2003. — С. 190—191.
5. *Кочерга Н.* Козацький нащадок О. Д. Засядько як засновник ракетного роду військ у Російській імперії. — URL: <https://Histpol.pl.ua>

6. Нікітін Ю. Золота шпага. — М.: ЕКСМО, 2007. — 448 с.
7. Ніконов В. П. Рождение ракетного оружия. — URL: <http://www.space.com.ua/gateway/news.nsf/0/0DD2EDA65BFD7D54C2256FDA0047A388>
8. Пістоленко І. О. Засядько О. Д. // Альманах пошани й визнання Полтавщини: 100 видатних особистостей Полтавщини минулих століть. — Полтава: Арт-поліграфсервіс, 2003. — 205 с.
9. Пістоленко І. О. О. Д. Засядько — воїн, винахідник, людина // Проблеми історії України XIX — початку XX ст. — 2006. — Вип. 11. — С. 298—306. — URL: http://resource.history.org.ua/publ/xix_2006_11_298
10. Ракетных дел мастер. URL: <https://focus.ua/news/2005/>
11. Рожен О. Українці на Землі і на небі // Дзеркало тижня. — 2006. — № 51.
12. Чухліб Т. Творець ракетної зброї генерал Засядько // Патріот Батьківщини. — 1991. — № 10. — С. 3—4.
13. Чухліб Т. Перший український винахідник ракетної зброї // Борисфен. — 1992. — № 12. — С. 22—24.
14. Andersson L. E., Whitaker E. A. NASA Catalogue of Lunar Nomenclature // NASA Ref. Publ. — 1982. — N 1097. — 184 p.
15. Ventskovsky O., Vavilova I., Yatskiv Ya. They blazed the trail for the space pioneers (On some little-known Ukrainian names in the history of Astronautics and rocketry) // AAS History Ser. — 2012. — 37. — P. 88—96. — (History of Rocketry and Astronautics: Proc. 40 History Symposium IAA, Valencia, Spain, 2006 / Ed. M. Freeman).
16. Zasyadko. Gazetteer of Planetary Nomenclature (en). International Astronomical Union (IAU) Working Group for Planetary System Nomenclature (WGPSN). 2010-10-18.

Стаття надійшла до редакції 13.03.18

REFERENCES

1. Ablitsov V. Galaxy “Ukraine”. Ukrainian Diaspora: Outstanding Persons. — K.: KIT, 2007. — 436 pp. (2007) [in Ukrainian].
2. Zasyadko Alexander Dmitrievich. The Great Soviet Encyclopedia: [in 30 t.], Ch. Ed. A. M. Prokhorov, 3rd ed. M.: Soviet Encyclopedia, 1969—1978 [in Russian].
3. Ztvornitsky N. M. Zasyadko Alexander Dmitrievich. Russian Biographical Dictionary: 25 volumes. St. Petersburg, Moscow, 1896—1918 [in Russian].
4. Kislyuk V. S. Olexander Zasyadko. In the book: “The Names of Ukraine in Space”, scientific and encyclopedic edition, Eds. I. B. Vavilova, V. P. Plachynda. — Lviv: Publishing House “NAUTILUS”, 2003; K.: Company VAITE, 2001; K.: Publishing House “Academiperiodyka”, P. 190—191 (2003) [in Ukrainian].
5. Kocherha N. Kozatsky’s descendant O. D. Zasyadko as the founder of a rocket type of troops in the Russian Empire. <https://Histpol.pl.ua> [in Ukrainian].

6. Nikitin Yu. Golden sword. M.: EKSMO (2007) [in Russian].
7. Nikonov V. P. The Birth of Missile Weapons. Aerospace portal of Ukraine: www.space.com.ua [in Russian].
8. Pistolenko I.O. Zasyadko O.D. In: Almanacs of respect and recognition of Poltava region: 100 outstanding personalities of Poltava region of the past centuries. — Poltava: ArtPligraphservice, 2003 [in Ukrainian].
9. Pistolenko I. O. O. D. Zasyadko Warrior. Inventor. Personality. In: "Problems of the History of Ukraine of the XIX — early XX centuries.", Eds. O. P. Reent, V. J. Borisenko, V. M. Volkovinsky, et al. — K.: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of History of Ukraine. No. XI, pp. 298—306 (2006) [in Ukrainian].
10. Rocket Affairs Master. <https://focus.ua/news/2005/> [in Russian].
11. Rozhen O. Ukrainians on Earth and in the sky. *Zerkalo nedeli*, No. 51 (2006) [in Ukrainian].
12. Chukhlib T. Creator of missile weapons General Zasyadko. *Patriot Bat'kivshyny*. No. 10, P. 3—4 (1991) [in Ukrainian].
13. Chukhlib T. The first Ukrainian inventor of missile weapons. *Borisfen* / No. 12, P. 22—24 (1992) [in Ukrainian].
14. Andersson L. E., Whitaker E. A. NASA Catalogue of Lunar Nomenclature. NASA RP-1097 (1982).
15. Ventskovsky O., Vavilova I., Yatskiv Ya. They blazed the trail for the space pioneers (On some little-known Ukrainian names in the history of Astronautics and rocketry). In: History of Rocketry and Astronautics, Proceedings of 40 History Symposium IAA, Valencia, Spain, 2006. Ed. M. Freeman. AAS History Series, Vol. 37, P. 88—96 (2012).
16. Zasyadko. Gazetteer of Planetary Nomenclature (en). International Astronomical Union (IAU) Working Group for Planetary System Nomenclature (WGPSN). 2010-10-18.

Received 13.03.18

І. Ф. Чайка

м. Лютецька, Полтавська обл., Україна

**АЛЕКСАНДР ЗАСЯДЬКО: ЛУННИЙ СЛЕД
УКРАЇНСКИХ КОЗАЦКИХ РАКЕТ
До 240-ліття со дня народження**

В статті дана кратка біографія видаючогося конструктора бойових ракет, генерала артилерії Александра Засядько (родився 20 листопада 1779 г. в г. Лютецька Полтавської обл., умер 8 червня 1837 г. в г. Харків), котрого по праву можна считать основателем українського сучасного ракетного озброєння. Основне уваження уделено історії изобретений бойових порохових ракет (зажигательных и фугасных) и созданию пусковых установок для запуска нового озброєння. Упоминаються роботи, как научные, так и популярные, посвященные его жизни

и деятельности, а также обсуждаются возможные государственные мероприятия по празднованию 240-летия со дня рождения А. Д. Засядько, в частности, проведение международной конференции на его родине в Полтаве. Именем А. Д. Засядько назван кратер на обратной стороне Луны (кратер Zasyadko).

Ключевые слова: боевые ракеты, выдающиеся конструкторы — Александр Засядько.

I. F. Chayka

Lyutenka, Poltava region, Ukraine

OLEXANDER ZASYADKO. THE LUNAR TRACK OF THE UKRAINIAN COSSACK ROCKETS

The article contains a brief biography of Olexander Zasyadko (November 20, 1779, Lyutenka town of the Poltava region — June 8, 1837, Kharkiv), the outstanding designer of the combat missiles, the general of artillery, which can rightfully be considered the founder of Ukrainian modern rocket weapons. The main attention is paid to the history of his inventions of fire powder guns (incendiary and explosive) and the creation of launcher devices for these weapons. Zasyadko's bravery was famed in legends. The officer (he started as a lieutenant) was awarded a golden sword for courage, the title of colonel, and a number of war decorations. Throughout this period of his life, he continued to dream of the military rocket's creation. Still serving in the artillery, he commenced designing rockets only

in 1815, when the 1812—1815 war came to its end. Using his own money, he equipped a laboratory in his Lyutenka village, where he did all the major work on building the rockets, as well as a projector for them. "Zasyadko was a talented inventor. He not only created a new rocket system and elaborated a theory of rocket propulsion, but he also matured tactics of military use of the weapons invented by him. He designed launching systems which allowed the execution of a volley fire by six rockets simultaneously. He dreamt of rocket flights to the Moon, and even made the necessary calculations of the required gunpowder, which was not (he understood it) the best fuel for this purpose" (Ventskovsky et al., 2013). Zasyadko's military rockets were successfully used for the siege of the Turkish fortresses during the Russian-Turkish war of 1828—1829. Zasyadko was personally in charge of all the siege artillery. When the war finished, he got the title of lieutenant-general, and retired from military service in 1834 and come back to Ukraine. His pioneering inventions stimulated further development of rocket building and afterwards played an important role in the creation of rockets. We mention papers and books, both scientific and advertising, which are devoted to his life and activities, as well as we announce possible events devoted to the celebration of the 240th anniversary of the birth of O. D. Zasyadko, in particular, holding an international conference at his native land in Poltava. The crater on the far side of the Moon (crater Zasyadko) is named in his honor.

Keywords: military rocket, personality — O. D. Zasyadko.